

ՀԱՎԱՌՈՒՑՈՂԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ԱՊԱԳԱՅԻ ԿԱՆԽՈՐՈՇՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

ՄԵՐԻ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ

Հոգվածում հակաուտոպիան ներկայացվում է որպես ապագան կանխատեսող սոցիոմշակութային երևույթ: Հակաուտոպիան ուտոպիայի քննադատությունն է ուտոպիական իդեալի ձգտման և կատարելության հասնելու տեսանկյունից: Այստեղ ներկայացվում է կատարյալ բացասական սոցիալական աշխարհի մոդել: Այս վատագույն հասարակության մոդելներում, ըստ էության, պայքարն անշունչ, մեքենայացված հասարակության, անհատի ոչնչացման, ամբողջատիրական համակարգի դեմ է: Հակաուտոպիան սոցիալական իրականության ախտորոշման միջոց է, քանի որ այստեղ ներկայացված հիմնախնդիրները բխում են հենց ներկայի բացերից:

Քանալի բառեր – ուտոպիա, հակաուտոպիա, իդեալ, անցանկալի հասարակություն, ապագա, սոցիալական իրականություն, ամբողջատիրական համակարգ:

Պատմություն կերտողը մարդն է՝ իր ցանկություններով, իդեերով, հույսերով, մոլորություններով ու սխալներով, աշխարհը կատարելագործելու, իրեն հարմարեցնելու և էլ ավելի գեղեցիկ դարձնելու մղումով: Այս ճանապարհին աստղերի պես առկայծում են մարդկային հույսերը, վեհ գաղափարներն ու իդեալները, որոնք ժամանակ առ ժամանակ վեր են հառնում մոխրացած կրակից և լուսավորում քաղաքակրթության դարավոր ուղին: Իդեալականին ձգտող բազմաթիվ միջոցներից մեկն էլ ուտոպիան է: Ուտոպիական նախագծերը գործող սոցիալական իրականության այնպիսի այլընտրանքներ են, որոնցում ուրվագծվում են ապագա հասարակության կառուցարկման և կանոնակարգման ամենայն մանրամասները՝ հնարավորություն ստեղծելով նորի ընկալման և հաստատման համար, մարդուն սովորեցնելով ցանկալ լավագույնն ու հուսալ: Ուտոպիական նախագծերում շատ պարզորոշ ի հայտ են գալիս մարդու հույսերն ու սպասումները սոցիալական առաջընթացի նկատմամբ: Սակայն աստիճանաբար այդ հույսը կարծես մարում է, և ուտոպիան վերածվում է հակաուտոպիայի: Արևմտյան փիլիսոփայությանը բնորոշ էր հավատը մարդու կատարելագործման և արդար աշխարհի ստեղծելու, իդեալական հասարակություն կառուցարկելու նկատմամբ, սակայն անցյալ դարաշրջանից սկսած՝ այսօրինակ տրամադրությունները խամրեցին, գրեթե վերջ դրվեց դարավոր հույսի շքերթին՝ ճանապարհ բացելով հուսահատության համար, որը

շարունակելու էր էլ ավելի խորանալ, քանի որ առջևում էին աշխարհին սպասվող նոր հիասթափությունները: Է. Ֆրոմմի դիտարկմամբ այս փոխակերպումն ամենապարզոքսալն էր մարդկային պատմության մեջ, քանի որ մարդը, հասնելով գրեթե իր բոլոր երազանքներին, կանգնեց այդ երազանքի հույսի կորստի առաջ¹:

Եթե ուտոպիան հույսի դրսևորում է, ապա հակաուտոպիան ամբողջովին պարպում է այդ հույսը՝ վերածվելով սոցիալական անհուսության ցուցանիշի: Հակաուտոպիան ուտոպիայի տրամաբանական զարգացումն է, ինչից ելնելով այն ոչ թե պետք է հակադրել ուտոպիային, այլ համարել դրա տարատեսակ, որտեղ դասական ուտոպիայի կատարյալ հասարակությունն է, և որտեղ հեղինակն իր ձևով կիրառում է դրական ուտոպիայի հիմնական դրույթները: Ցանկացած հակաուտոպիայի ներսում անպայմանորեն կա ուտոպիա, առանց այդ ներքին կառույցի չի լինի նաև հակաուտոպիան: Հակաուտոպիայում, ըստ էության, նույնպես ներկայացվում է ապագայի կատարյալ հասարակություն՝ իր սոցիալական ինստիտուտներով և գործառնական համակարգերով, սակայն այստեղ ուտոպիայի առաջարկած դրական իդեալը վերածվում է բացասականի: Այն կարծես թե ուտոպիայի ծաղրանմանակումն է և քամահրական վերաբերմունքը դրա հավերժական ձգտումներին՝ հավասարություն, երջանկություն, ազատություն և այլն: Հակաուտոպիան ուտոպիայի քննադատությունն է ուտոպիական իդեալի ձգտման և կատարելության հասնելու տեսանկյունից, ինչին ի հակադրություն այն մոդելավորում է կատարյալ բացասական սոցիալական աշխարհ: Այստեղ, ըստ էության, արդեն ամեն բան կատարյալ է և վերջնական, ինչն էլ դառնում է չարիքի սկզբնաղբյուրը: Կատարելություն, որը կանգնած է ծուռ հայելու առաջ: Ժամանակային առումով հակաուտոպիայում ստացվում է մի պատկեր, երբ սոցիալական ժամանակի ընթացքն այլևս հաստատված «իդեալական հասարակությունից» հետո է շարժվում՝ ընդգծելով ընթացքի մեջ շարունակվելու այդ հասարակության անկարողությունն ու կաղապարվածությունը:

Որպես գրական ժանր՝ հակաուտոպիան զարգացավ XX դարի սոցիալական փորձարարությունների պայմաններում, որոնց հետևանքների մասին

¹ Ст'ю Фромм Э. Комментарии к «1984».

//http://orwell.ru/library/novels/1984/russian/rnt_ef/-24.12.2015:

այս ստեղծագործություններում խոսվեց կանխավ, մինչ դրանց պարզորոշ նշմարվելը: Այսպիսով, հակաուտոպիան դարձավ սոցիալական ճգնաժամերի բարդ հետևանքներն ընդգծելու ևս մեկ միջոց: Հակաուտոպիայի ծաղկմանն ու փառքի գագաթնակետին հասնելուն միանգամից տարբեր հանգամանքներ նպաստեցին, որոնք պարարտ հող էին ստեղծել հիասթափության և վախի սերմերի համար: XIX – XX դարերի գիտատեխնիկական վերելքը, կյանքի որակի բարձրացումը, համատարած բարեկեցության հասնելու ձգտումը լավատեսության փոխարեն ավելացրին հոռետեսական, վախճանաբանական տրամադրությունները, ինչն առիթ դարձավ հակաուտոպիայի արմատավորման համար: Գիտատեխնիկական առաջընթացը բնականաբար հեշտացրել ու հարմարավետ է դարձրել կյանքը, սակայն մարդուն նետել է անազատության ճիւղերին: Այս հասարակության մոդելի միջոցով փորձ է արվում ցույց տալու, թե հասարակ քաղաքացին ինչպես է վճարում առաջադեմ գաղափարի իրագործման համար:

Բացասական ապագայի սպասումների տարածման հիմնական պատճառներից կարելի է համարել նաև սոցիալ-քաղաքական իրադրությունն ու այդ դաշտի հակասականությունները: Մասնավորապես ԽՍՀՄ-ի հաստատումն ու ֆաշիզմի տարածումն իրարամերժ տրամադրություններ ստեղծեցին, քանի որ իրականություն էին դարձել երբեմնի ուտոպիական անհավանական նախագծերը, որոնցում նախատեսված համատարած բարեկեցությունը, երջանկությունն ու ազատությունը կարծես թե հակընթաց ուղի էին բռնել: Երկրի վրա դրախտ ստեղծելու մարդկային երազանքներն այն վեր են ածում դժոխքի, որի ընթացքը հետզհետե դառնում է անկառավարելի: Կատարյալ և կյանքի բոլոր ոլորտներում գերնշգրիտ գործող համակարգը սարսափի աղբյուր էր, որի ապագա հնարավոր հետևանքները շատ իրատեսականորեն են ներկայացվում հակաուտոպիաներում: Հակաուտոպիան որոշ դեպքերում նաև հենց ուտոպիայի գաղափարի հերքումն է, պատահական չէ, որ այն առավել մեծ տարածում գտավ ֆաշիզմի և կոմունիզմի հիմնավորման շրջանում՝ որպես իրագործված ուտոպիայի քննադատություն, դրա վատ հետևանքների ընդգծում: Հակաուտոպիան կարծես ուտոպիական ոգու և ուտոպիական հույսի մերժումն է, քանի որ գերիրական է մեկ հարվածով քանդել հինն ու ստեղծել լրիվ նոր սոցիալական իրականություն: Հակաուտոպիաներում շեշտադրվում է այն հանգամանքը, որ կյանքի կոչված ուտոպիան ոչ թե առաջընթաց է բերում, այլ հետընթաց: Այստեղ մի կողմից դասական ուտոպիայի քննադատություն է տեղի ունենում, մյուս կողմից արդեն իրականացված ուտոպիայի, որը հատել է

ներկայի և ապագայի միջև սահմանագիծը: Բոլոր դարաշրջաններում հիմնահատակ փոխակերպումների ձգտմամբ զանազան նախագծեր են առաջ քաշվել, որոնք պատմության խորքից շատ փայլուն և զարգացման մեծ հեռանկար են խոստացել, սակայն հավանականությունը մեծ է, որ տվյալ ժամանակահատվածի համար ճշմարիտը հետագայում կարող է դառնալ սխալների աղբյուր: Հասարակությունը, առաջնորդվելով լավագույն իդեալներով, աշխարհը փոխելու, լավը դարձնելու մղումներով, հաճախ չի նկատում, որ իր սպասումները չեն արդարացնում իրենց: Ֆ. ֆոն Հայեկը նշում է, որ ցանկացած ճգնաժամի աղբյուր մարդը փորձում է գտնել ամենուր, բայց չի ցանկանում ընդունել, որ որոշակի կարևորագույն արժեքների, իդեալների ձեռքբերման ձգտումն է հանգեցրել այդ իրավիճակին, և որ դրանց հետևանքներն այնքան էլ չեն համընկնում սպասելիքներին²: Հավերժական իդեալներին քաղաքակրթության այս անբավ մղումը դարերի ընթացքում շրջվեց մարդկության դեմ և սկիզբ դարձավ ամբողջատիրական համակարգի ձևավորման համար: Այս համատեքստում Կ. Պոպպերը նկատում է, որ հասարակության ամբողջական վերափոխման միջոցով իդեալական պետություն ստեղծելու ուտոպիական փորձերը պահանջում են փոքրամասնության կենտրոնացված իշխանություն և մեծամասամբ հանգեցնում են բռնատիրության³:

Փաստորեն մի կողմից ուտոպիական նախագծերի կյանքի կոչումը, մյուս կողմից դրանց թերի մնալը կամ ձախողվելն ավելացրին հակաուտոպիական մոտեցումները: Հակաուտոպիաներում առաջ քաշվող ապագայի մոդելի հենասյուները խարսխված են ներկայում՝ բացահայտելով սպասվելիք իրադարձությունները մութ և խտացված գույներով, ինչը նպատակ ունի մարդու մեջ հակակրանք առաջացնելու իր կյանքի և կենսաձևի նկատմամբ: Իսկապես, շատ դրույթներ, որոնք ներկայացված էին հակաուտոպիաներում, դարձան իրականություն, այդ իսկ պատճառով էլ այն վերածվեց ապագայի կանխատեսման յուրատիպ գործիքի: Հակաուտոպիան, ինչպես և ուտոպիան, նկատում և իմաստավորում է սոցիումի դեռ նոր տարրորոշվող հիվանդության ախտանիշները, որոնք տարիներ հետո են մյուսների կողմից գիտակցվելու և գնահատվելու: Բացասական ուտոպիան անցանկալի, հիվանդ աշխարհի

² Տե՛ս **Хайек Ф.** Дорога к рабству. Москва, 2005, стр. 38, 39:

³ Տե՛ս **Поппер К.** Открытое общество и его враги. Москва, 1992, стр. 203:

պատկերն է, աշխարհ, որը գլորվում է լեռնի վար և իր ճանապարհին չունի արգելափակոցներ⁴:

Հասարակական մտքի այս հոսանքի անբաժան եռամիասնությունն են կազմում Եվ. Զամյատինի «Մենք», Օլ. Հակսլիի «Հրաշալի, նոր աշխարհ» և Զ. Օրուելլի «1984» ստեղծագործությունները, որոնք հակաուտոպիան դարձրին հանրաճանաչ: Այս ստեղծագործությունները դրդում են հասարակ քաղաքացուն հայացք նետել սեփական կեցության խորքերն ու փնտրել իրեն և իր կերպարն այդ ապագայի հասարակության մոդելներում. ինչ-որ իմաստով դրանք օգնում են մարդուն ու հասարակությանն ինքնաճանաչման հարցում: Իրենց ներկայացրած սոցիալական մոդելների միջոցով, օրինակ, Եվ. Զամյատինը պայքարում է «մարդու հոգևոր աշխարհի կորստի» դեմ, Օլ. Հակսլին՝ «սպառողական հասարակության» դեմ, Զ. Օրուելլը՝ «գաղափարի հասարակության», պարտադրված կենսաձևի դեմ: Սրանք նախազգուշացնող ուտոպիաներ են, որտեղ ծաղրական կերպով ցույց է տրվում դասական ուտոպիայում ներկայացված սոցիալական կարգի շրջված պատկերը, այստեղ ընդհանրապես բացակայում է ձգտումն իդեալին և լավագույնին: Բայց ապագայի հանդեպ վախ ներշնչող բացասական այս ուտոպիաները, այնուամենայնիվ, նույն նպատակն ունեն, ինչ դրական ուղղվածություն ունեցողները, այն է՝ անհրաժեշտ երջանկության հաստատումը: Իսկապես, այս երկու ստեղծագործությունների վերջնանպատակը մարդուն դրդեն է, որ նա փոխի առկա իրականությունը: Երկու դեպքում էլ ազդեցությունը նույնական է՝ երևան հանել տվյալ հասարակության թերի և անստահարված ոլորտները: Ուտոպիան և հակաուտոպիան ցանկալի և անցանկալի աշխարհների զուգորդումներ են, որոնք գործառնական նմանություններ ունեն՝ մի կողմից ապագայի կանխատեսում, մյուս կողմից՝ նախազգուշացում. սրանք էական են երկուսի համար էլ: Հակաուտոպիան նաև տվյալ սոցիումի քննադատությունն է՝ ի ցույց դնելով այն ամենը, ինչը խաթարում է հասարակության բնականոն գործառնությունը, դնում սխալ ուղու վրա՝ ահազանգելով, որ պետք չէ շարունակել ապրել այնպես, ինչպես ապրում ենք: Այս՝ առերևույթ իրար հակասող ստեղծագործությունները կատարում են նույն գործառույթները: Ինչպես նշում է Է. Բատալովը, հակաուտոպիան ընդամենը բացասական նշանով ուտոպիան է⁵:

⁴ St' u Баталов Э. Я. В мире утопии: Пять диалогов об утопии, утопическом сознании и утопических экспериментах. Москва, 1989 // <http://www.marsex.ru/utopia/batalov-v-mire-utopij.html>- 12.01.2016:

⁵ St' u նույն տեղում:

Ապագայի նկատմամբ այս մտահոգությունները վախի հետևանք էին, քանի որ մի կողմից XX դարին սպառնում էր ամբողջատիրությունը, մյուս կողմից՝ սպառողական հասարակությունը, որոնք երկուստեք սպանում էին մարդու մեջ գոյող «մարդկայինը»: Հասարակությունը զարգացման որակական նոր շրջան էր մտել, որն Օլ. Հակսլին անվանում է «ֆորդիզմի փուլ»⁶, այն սպառողականության և մեքենայացման, մեքենային մարդու զոհաբերության դարաշրջան էր, որտեղ մեռնում է ստեղծագործող և մտածող մարդը: Դարաշրջանի փոխակերպումները, որոնք նաև «նոր» մարդու ձևավորման, նրա կերպարի և բնույթի փոփոխության պատճառ դարձան, խորությամբ քննարկվում են հակաուտոպիաներում: Այս վատագույն հասարակության մոդելներում, ըստ էության, պայքարն անշունչ, մեքենայացված հասարակության դեմ է, մարդկայինի կորստի դեմ:

Հակաուտոպիաներում բարձրաձայնվում են տարբեր հարցեր, որոնք վերաբերում են ինչպես կառավարման համակարգին, տնտեսությանը, ներքին և արտաքին քաղաքականությանը, այնպես էլ հասարակության խորքային խնդիրներին, նրանում տեղ գտած փոխհարաբերություններին, մարդու տեղին և դերին: Սովորաբար հակաուտոպիայի հերոսի միջոցով ներկայացվում են ապագայի այդ հասարակության մեջ ապրող մարդու հոգեվիճակը, զգացմունքներն ու ապրումները: Այստեղ բազմակողմանիորեն արծարծվում են անհատի, նրա ոչնչացման և ազատության ոտնահարման հիմնախնդիրները, ի տարբերություն դասական ուտոպիայի, որտեղ կարծես թե համատարած նույնական անհատների հասարակություն է, չկան անհատական ցանկություններ և ձգտումներ, ուշադրության կենտրոնում է հասարակության ներդաշնակ և խաղաղ գործառնությունը: Հակաուտոպիայում պայքար կա անհատի ճնշման, համահարթեցման և նույնության, ռեժիմի դեմ, որն իր հավերժության համար սպանում է շուրջն ամեն բան: Հասարակության այս մոդելներում առանձնահատուկ ընդգծվում են պետական մեքենայի կողմից անձի ճնշումը, մարդու մեջ կենդանու վերածնունդ, մարդկային հարաբերությունների փոփոխությունները, որոնք ուղեկցվում են զգացմունքների, կապվածության, սիրո կորստով: Իրենց ստեղծագործությունների միջոցով հեղինակներն ապագայի մարդու կերպարն են ցուցադրում՝ համարելով, որ մարդն աստիճանաբար մոռանում է իրեն մարդ դարձնող հատկություններն ու էությունական գծերը: Այս իրավիճակի պատճառն այն է, որ մարդը գտնվում է անդադրում հսկողության

⁶ St 'u **Хаксли Ол.** О дивный новый мир. Москва, 2014, стр. 6:

ներքո, երբ շրջապատում ամեն բան հիշեցնում է, որ դու ոչինչ ես, որ «Ավագ եղբայրը նայում է քեզ»⁷ և հետևում նույնիսկ մտքերիդ ընթացքին: Այս աշխարհում, ըստ էության, մարդկային բնույթը համակարգն է ստեղծում, և մարդը վերածվում է խամաճիկի, ում կենսագործունեությունը լրիվ կառավարվում է համակարգի կողմից, և շեղվել նախանշված ուղուց անհնարին է, եթե անգամ ցանկությունը մեծ է: Մարդն այլևս ոչինչ է, եթե անգամ նրա մտքերն են հսկողության ներքո: Օրինակ՝ Օլ. Հակսլիի ներկայացրած հասարակության մեջ մարդու ոչնչացումը տեղի է ունենում «քաղցրաբլիթով», իսկ Ջ. Օրուելլի աշխարհում՝ «մտրակով»: Այս սոցիալական մոդելներում կարելի է ճանաչել սեփական հասարակությունը, կառավարման համակարգն ու ընդհանրապես գործող սոցիալական ինստիտուտները: Հակաուտոպիայի արդիականությունն այն է, որ այստեղ ներկայացված սոցիալական, մարդաբանական փոփոխությունները ժամանակակից մարդը զգում է սեփական մաշկի վրա, դրանք ապագայի նախագուշացումներ են, որոնք մերօրյա հասարակությանը բնորոշ գծերի վառ ցուցադրություն են: Ինչպես նկատում է Օլ.Հակսլին, մոտ ապագայում ամբողջատիրական պետություններն ստիպված չեն լինի բռնի ուժ գործադրել, քանի որ առավել արդյունավետորեն կկառավարեն հասարակությանը, որը բաղկացած է ստրուկներից, ովքեր շատ են սիրում իրենց ստրկությունը: Կարևորը սովորեցնել սիրել ստրկությունը, ինչը մեծ հաջողությամբ արվում է բոլոր մակարդակներում՝ սկսած դպրոցից մինչև լրատվամիջոցներ: Ընդամենը պետք է մանկուց մարդուն ներարկել այն, ինչն անհրաժեշտ է լիարժեք ենթարկվելու և չհակադրվելու համար. սա հնարավոր է միայն մարդկային բնույթի խորքային փոփոխությունների միջոցով: Իսկ դրական արդյունքի հասնելու համար անհրաժեշտ է հասարակության անդամների ֆիզիկական և նյութական պահանջմունքների բավարարում: Դե իսկ նման հասարակություններում մեռնում է ստեղծագործող և մտածող մարդը, ով վերածվում է բացառապես որոշակի գործառույթ իրականացնողի՝ լավ աշխատանք կատարողի: Կարծես ինկուբատորից դուրս են գալիս ամբողջովին իրար նման մարդիկ⁸, որոնք դրսևորում են ամբոխային վարք և չեն էլ փորձում փոխել իրենց սոցիալական միջավայրը: Մարդը ձգտում չունի դեպի վեր, չկա ինքնագիտակցումը, աշխարհի ուղղաձիգ կառուցարկումը վերանում է, և գերիշխող է դառնում լայնքով տարածվող քաղաքակրթությունը, որը մտածող

⁷ Оруелл Дж. 1984. М., 2015, стр. 4.

⁸ Ст'ю Хаксли Ол. Указ. соч., стр. 7:

և վեհ արժեքներ կրող մարդու փոխարեն առաջարկում է անհոգ և միայն իրեն նախապես վերապահված գործառույթներն իրագործող մեքենա:

Ե՛վ ուտոպիան, և՛ հակաուտոպիան ուտոպիական գիտակցության դրսևորման ձևերն են, որոնք ակտիվանում են ճգնաժամային իրադրություններում: Այդ գիտակցությունն անընդհատ մղում է ելքերի փնտրտուքի, որը տարբեր ձևերով է դրսևորվում: Վերջինս ցանկացած պարագայում սոցիալական աշխարհը նորոգելու և վերածնելու միտում ունի, լինի դա եղածից հիմնովին տարբերվող նոր, կատարելագործված իրականության կառուցարկման միջոցով, թե բացարձակ վատ հասարակության ներկայացման, որն իր հերթին սխալ ուղու ցուցադրությունն է: Ուտոպիական գիտակցության ակտիվացումը կարող է օգնել վերագնահատելու և արմատապես այլ դիտակետից ընկալելու իրականությունը, որում ապրում ենք, դուրս գալ դրա սահմաններից, օբյեկտիվորեն վերլուծել ստեղծված իրավիճակի խորքային հիմքերը: Հակաուտոպիայի միջոցով հեղինակը փորձում է ազդել մարդկանց գիտակցության, աշխարհընկալման վրա, ստիպում հասկանալ սեփական կյանքն այլ դիտանկյունից, նկատել մանրուքներ, որոնք փոխում են իրեն և իրականությունը, որում ապրում են:

Բացասական հասարակության մոդելներում ծայրահեղացված և ողբերգական երանգներով ներկայացվում է հեղինակին ժամանակակից կյանքը, բայց այստեղ նոր կառույցներ չեն ստեղծվում, այլընտրանք չի կառուցարկվում: Եթե ուտոպիան առաջարկում է նորը, ապա հակաուտոպիան չունի այդ գործառույթը: Հակաուտոպիայում ներկայացված անցանկալի հասարակության մոդելը ոչ մի դեպքում ցանկալի չէ իրագործել, իսկ ահա ուտոպիայի իրագործումը ցանկալի է: Ուտոպիան ապագայի հասարակության նախագիծ է, իսկ հակաուտոպիան՝ առավելապես մոդել: Այսինքն՝ ապագան այս դեպքում դրական երանգավորում կունենա, եթե առաջարկված մոդելը չդառնա իրականություն, ոչ թե հույս ներշնչի, այլ հաղորդի կամքի ուժ՝ խուսափելու դրա իրագործումից և դրանից բխող անցանկալի զարգացումներից:

Անհրաժեշտ է ուտոպիական գիտակցության առկայծումները դիտարկել ճիշտ տեսանկյունից: Երբ այլ ելք չկա, պետք է մտածվի, ստեղծվի նորը, սա է իրական ուտոպիան: Այսինքն՝ ուտոպիան այս պարագայում նշանակում է անել այն, ինչը տվյալ խորհրդանշանային կոորդինատում թվում է անհնարին⁹:

⁹ St'и Философские наброски скифской утопии от Славой Жижека. //http://newskif.su/2012/skifskai-utopii-slavoy-jijek/ - 11.01.2016:

Ուտոպիան և հակաուտոպիան երկխոսում են միմյանց հետ՝ թողնելով հետևություններն ապագա սերնդին. Վա՛խ, թե՛ հույս, ահա այս հարցի առաջ է կանգնած ժամանակակից մարդը, ով, ականատեսը լինելով արդեն իսկ իրականություն դարձած ուտոպիական նախագծերի, հակաուտոպիական մոդելների, այնուամենայնիվ, փնտրում է ելքեր ապագայի համար: Եթե հարցին մոտենանք սպառողական հասարակության դիտանկյունից, ապա նկատելի է դառնում, որ այդ հասարակությունը հիմնվում է ցանկության, պահանջարկի ստեղծման վրա: Այս դիտակետից ուտոպիան առաջին հերթին բացակայի ցանկությունն է կամ ցանկության անդադրում արտադրությունը, նրա անվերջ հաստատումը կամ ինքնաշարժումը¹⁰: Իսկ հակաուտոպիան այդ ցանկության հետմղումն է, անհատնում ցանկությունների շղթայի մասնատումը:

Հակաուտոպիան և ուտոպիան կարծես իրար զուգահեռ աշխարհներ լինեն, որոնք, ճանապարհի մի հատվածում խաչվելով, հերքում են միմյանց, բայց, հետագայում կրկին զուգահեռվելով, բարձրաձայնում են փոխլրացնող խնդիրներ, որոնք կարող են վտանգաժին լինել ապագայում: Ի դեպ, եթե ուտոպիան, ցույց տալով իրականությունը, մարդուն մղում է իրականության սահմաններից դուրս, որպեսզի ստեղծի նորը, ապա հակաուտոպիան նրան վերադարձնում է այդ իրականություն՝ ցույց տալով դրա դեռևս ոչ այնքան ակնբախ, սակայն տագնապներով լի վիճակը: Եթե ուտոպիան մարդկության երազանքի դրսևորումն է, ապա հակաուտոպիան՝ վատ երազի, որն ստիպում է մարդուն ընդհանրապես չերազել, քանի որ այն կարող է երբևէ իրական դառնալ:

АНТИУТОПИЯ КАК СПОСОБ ПРЕДОПРЕДЕЛЕНИЯ БУДУЩЕГО

МЕРИ МИКАЕЛЯН

В этой статье антиутопия представляется как социокультурное явление, нацеленное на предсказание будущего. Антиутопия это критика утопии с точки зрения стремления к утопическому идеалу и достижения совершенства. Кроме того, выявлена модель совершенного отрицательного социального мира. По сути, в таких наихудших моделях общества борьба разворачивается против бездушного, механизированного общества, а также против уничтожения личности и тоталитарной системы. Антиутопия являет собой способ диагности-

¹⁰ St' u Гройс Б. Утопия и обмен. Москва, 1993, стр. 8:

рования социальной реальности, так как проблемы, обозначенные в нем, исходят из пробелов настоящего.

Ключевые слова – утопия, антиутопия, идеал, нежелательное общество, будущее, социальная реальность, тоталитарная система.

DYSTOPIA: A MEANS OF PREDICTION THE FUTURE

MERI MIKAYELIAN

This article depicts dystopia as a sociocultural phenomenon, extrapolating the future or foreseeing it. Dystopia is a denouncement of utopia from the point of striving towards the ideal and attaining perfection. A model of a world compromising a very negative society is presented in this article. In the worst of these models, the struggle in essence is against an inanimate automated society, destruction of individuals, and totalitarian systems. Dystopia is a way to diagnosis the social reality as the presented issues emanate from current omissions.

Key words – utopia, dystopia, ideal, undesirable society, future, social reality, totalitarian system.